

Versterking Samenwerking

OPLEIDINGSSCHOOL
De Stedendriehoek

Portfolio B Onderzoeksverslag

Reflectief vermogen vergroten met reflectiegesprekken

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksverslag “Reflectief vermogen vergroten met reflectiegesprekken”. Dit verslag is tot stand gekomen in het kader van het project “Versterking samenwerking”, bestaande uit een samenwerkingsverband tussen verschillende scholen uit de Stedendriehoek en Saxion.

We willen bij deze graag de betrokken pabo-docenten, Marloes Nieuwenhuis, Marleen Platje en Wim Vermeulen, bedanken voor hun kritische betrokkenheid. Daarnaast ook dank aan Patrick Sins, die ons als lector heeft ondersteund en Rogier Stappers, voor zijn motiverende woorden.

Wij wensen u veel leesplezier toe.

Sandra Geerlings

Muriël Venix

Bart Roumen

Deventer, 8 december 2016

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
1 Samenvatting.....	4
2 Inleiding	5
2.1 Aanleiding.....	5
2.2 Beroepscontext	6
3 Theoretisch kader	9
3.1 Reflectie	9
3.2 Reflectie en leren.....	10
3.3 Reflectiegesprekken	11
3.4 Het vaststellen van de mate van reflectief vermogen	11
4 Methode	12
4.1 Onderzoeksinstrumenten.....	14
5 Resultaten.....	15
6 Conclusies	18
6.1 Discussie	18
6.2 Vooruitblik	19
6.3 Aanbevelingen	19
Literatuurlijst	20
Bijlage 1: vragenlijst RTQ	21
Bijlage 2: ik doelen.....	29
Bijlage 3: vragenblad Heuvellaan	30
Bijlage 4: BIP model Dorpsschool	39
Bijlage 5: Digitaal werkportfolio Kindcentrum Rivierenwijk.....	40
Bijlage 6: tijdpad onderzoek	45
Bijlage 7: interviewvragen	48
Bijlage 8: Samenvattingen interviews leerkrachten en leerlingen.....	49
Bijlage 9: Analyse voormeting en nameting	52

1 Samenvatting

Om het reflectief vermogen van leerlingen op de basisscholen De Heuvellaan, De Dorpsschool en Kindcentrum Rivierenwijk te vergroten, hebben we onderzoek gedaan naar de vraag in hoeverre reflectiegesprekken bijdragen aan het vergroten van het reflectief vermogen bij kinderen.

Om het reflectief vermogen van leerlingen te bevorderen, hebben we op elke school een aanpak ontwikkeld en ingevoerd. De aanpakken die we hebben onderzocht, zijn: 1. reflecteren naar aanleiding van het BIP-model (een schriftelijke reflectie waarin kinderen **B**eschrijven, reflecteren op eigen handelen in het **I**k deel en vervolgens een **P**lan maken), 2. reflecteren naar aanleiding van een vragenlijst en 3. reflecteren naar aanleiding van een digitaal werkportfolio. Om de effecten van deze interventies te onderzoeken, hebben we een vragenlijst ontwikkeld en interviews afgenomen bij leerlingen en betrokken leerkrachten.

Uit de resultaten blijkt dat er geen significant verschil is tussen de voor- en de nameting. Dit betekent dat de interventies volgens de metingen weinig effect hebben gehad. Wel is uit de interviews met leerlingen en leerkrachten gebleken dat de interventies waar leerlingen met hun leerkracht in gesprek zijn gegaan, een positieve invloed hebben gehad op het reflectief vermogen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het interview met een leerling van Kindcentrum Rivierenwijk, waarin de leerling aangeeft veel te hebben geleerd van de gesprekken met de leerkracht aan de hand van het werkportfolio.

Ondanks het feit dat de verschillen niet significant zijn, geven leerkrachten wel aan de resultaten van de interventies (vragenblad, BIP-model, digitaal portfolio) als positief te ervaren en daarmee een positieve bijdrage leveren aan de effectiviteit van reflectiegesprekken. Daarnaast geven leerlingen van de Heuvellaan (vragenblad) en Kindcentrum Rivierenwijk (digitaal portfolio) ook aan veel geleerd te hebben van de interventies. Bij de Dorpsschool (BIP-model) blijkt dit in mindere mate het geval, omdat de meerderheid van de geïnterviewde leerlingen aangeeft dat ze het reflecteren met het BIP-model niet nuttig vinden en er niet veel van hebben geleerd.

Op basis van onze bevindingen en ervaringen onderzoek bevelen we aan te kiezen voor een vorm van reflectie waarin de leerkracht effectief met leerlingen in gesprek gaat.

2 Inleiding

Opleidingsschool De Stedendriehoek is het project Versterking Samenwerking gestart met als doel een nog betere aansluiting tussen de basisscholen en pabo Saxion te creëren. De afgelopen jaren is binnen de opleidingsschool sterk ingezet op het begeleiden van aanstaande en beginnende leerkrachten. Dat heeft een structurele begeleidingsstructuur opgeleverd, die voor opleiding, werkveld en student een win-winsituatie betekent.

Het project Versterking Samenwerking maakt het mogelijk om inhoudelijk met elkaar samen te werken. Vanuit het hoofdthema 'pedagogisch klimaat' is een aantal subthema's gekozen. Het onderzoek van deze ontwikkelgroep vond plaats binnen het subthema 'portfoliogesprekken met leerlingen' en dan met name naar het voeren van effectieve reflectiegesprekken. De scholen die deelnamen aan de ontwikkelgroep, veronderstelden namelijk dat het voeren van reflectiegesprekken in grote mate kan bijdragen aan het reflectief vermogen van hun leerlingen. Echter, het actief ondersteunen en bevorderen van het reflectief vermogen vond op het moment dat we het onderzoek startten op onze scholen nauwelijks plaats.

De ontwikkelgroep is daarom een onderzoek gestart naar de mogelijkheden van het voeren van doelmatige reflectiegesprekken ter bevordering van reflectief vermogen, specifiek toegespitst op de huidige situatie op de scholen.

De ontwikkelgroep in dit onderzoek bestaat uit:

- De Heuvellaan in Apeldoorn
- De Dorpsschool in Bathmen
- Kindcentrum Rivierenwijk in Deventer
- Pabo Saxion

2.1 Aanleiding

Op de basisscholen De Heuvellaan, De Dorpsschool en Kindcentrum Rivierenwijk is er interesse om de eigen verantwoordelijkheid van de kinderen bij hun leerproces te vergroten. Een belangrijke factor bij deze eigen verantwoordelijkheid is het bevorderen van het reflectief vermogen van leerlingen. Reflectief vermogen heeft te maken met inzicht krijgen in je eigen leerproces om vanuit dat inzicht in staat te zijn om voor jezelf eigen doelen te formuleren. Dit betekent dat kinderen kritisch naar zichzelf kunnen en durven kijken en dat zij kunnen aangeven welk aandeel zijzelf hebben in het wel/niet bereiken van doelen. Deze doelen kunnen zowel leren, houding als gedrag betreffen.

Voor het starten van het onderzoek ervoeren alle drie de deelnemende scholen dat het reflectief vermogen van leerlingen ernstig te wensen overlaat. Hier zijn twee redenen voor. Ten eerste ervaren de deelnemende scholen dat kinderen oppervlakkig reflecteren of alleen reflecteren als de leerkracht erom vraagt. Ten tweede is er een behoefte bij de scholen om kinderen meer inzicht te geven in hun eigen ontwikkeling door het voeren van reflectiegesprekken. De deelnemende scholen ervaren de behoefte om meer inzicht te krijgen in wanneer

reflectiegesprekken effectief bijdragen aan het bevorderen van het reflectief vermogen van leerlingen.

2.2 Beroepscontext

Voorafgaand aan het onderzoek kregen reflectiegesprekken op elke school op een eigen wijze invulling. De mate waarin dit gebeurde, verschilt sterk per school. Hieronder volgt een beschrijving over de ervaringen met reflectie van de scholen.

Reflectiegesprekken bij De Heuvellaan

De Heuvellaan hecht er waarde aan dat de talenten van de leerlingen zichtbaarder worden, dat leerlingen zich ontwikkelen en het gevoel hebben dat ze gezien worden. De school verwacht door middel van reflectie dat de leerlingen hun zelfvertrouwen vergroten en zelfstandiger worden in het uitoefenen van hun taak. Al reflecterend komt de leerling tot een beter inzicht.

In groep 7 en 8 werd al gewerkt met een reflectievragenlijst die de kinderen aan het begin van het schooljaar mee naar huis krijgen en samen met de ouder(s) invullen. Na een paar weken voert de leerkracht van de klas een coachingsgesprek naar aanleiding van de ingevulde lijst. Deze lijst is in juli 2015 aangepast, zodat deze nu een reflecterende vragenlijst genoemd mag worden, omdat Merel Boon, destijds Academische basisschoolstagiaire op de school, een onderzoek 'Reflectie op het leerproces' heeft gedaan en de vragenlijst heeft aangepast. Om een doorgaande lijn te krijgen, wil de school voor de groepen 3 tot en met 6 een vragenlijst ontwikkelen die ook gericht is op het reflecterend vermogen.

6

Reflectiegesprekken bij De Dorpsschool

In het schoolplan van De Dorpsschool is reflectie nadrukkelijk opgenomen. Het schoolplan van deze school zegt hier het volgende over:

Wil je inzicht krijgen in je eigen competenties, dan moet je kijken naar jezelf. Als je kijkt naar je zelf, ontdek je wat goed is en wat beter kan. Wat kan ik? Wat doe ik? Wat heb ik gedaan? Hoe ga ik verder? Deze grondhouding van zelfreflectie is een belangrijk onderdeel van adaptief onderwijs (leerlingen) en professioneel handelen (teamleden) (Schoolplan De Dorpsschool 2014-2015).

Het reflecteren heeft hier dus als doel om inzicht te krijgen in wat een leerling wil en kan en hier vervolgens zo passend mogelijk onderwijs aan te koppelen. De Dorpsschool brengt dit in de praktijk door ieder kind een persoonlijke ontwikkelingsmap te geven. Deze map bevat gegevens van het leerlingvolgsysteem met betrekking tot de vorderingen van het kind en voor groep 3 t/m 8 een overzicht van de CITO-resultaten op het gebied van spelling, rekenen, technisch lezen en begrijpend lezen. Voor groep 1/2 is een overzicht van ordenen en taal opgenomen. Daarnaast bevat de map een reflectiedeel. Dit is een onderdeel dat de

leerling zelf bijhoudt. De map geeft ouders en kind daarmee een goed inzicht in zijn of haar ontwikkeling. Naast deze map stelt De Dorpsschool expliciet dat mogelijkheden moeten worden gecreëerd, zodat kinderen leren te reflecteren op hun ontwikkeling. Hierbij is het nodig om reflectieniveaus te ontwikkelen en vast te stellen.

Echter, de ervaring op de Dorpsschool is dat kinderen slechts oppervlakkig reflecteren. Zo formuleren de leerlingen de terugblik op doelen en proces in slechts enkele woorden: “het was leuk, het was moeilijk, het was veel”. Daarom wil de Dorpsschool proberen om het reflecteren te verdiepen door middel van het BIP-model. BIP begint met het stellen van een wekelijks doel aan het begin van de week. Naar aanleiding van dit doel **B**eschrijven de kinderen aan het eind van de week de voortgang, ze vertellen hun eigen **I**k-deel en maken een **P**lan voor de volgende keer.

Reflectiegesprekken bij Kindcentrum Rivierenwijk

Op Kindcentrum Rivierenwijk wordt ervaren dat kinderen weinig inzicht hebben in hun eigen handelen, doordat ze niet gewend zijn vanuit zichzelf te reflecteren. Het lijkt erop dat kinderen zich naar de normen van de leerkracht gedragen, omdat leraren dat graag van ze willen, niet zozeer omdat ze dat zelf ook geaccepteerd hebben als gangbare praktijk. Voor dit onderzoek was er nog geen vaste werkwijze met betrekking tot het reflecteren met kinderen.

Probleemstelling en onderzoeksvraag

Op alle drie genoemde scholen wordt dus ervaren dat het reflectief vermogen verbeterd kan worden. Reflectiegesprekken zijn daarbij mogelijk een hulpmiddel. Door middel van dergelijke gesprekken kunnen leerkracht en leerlingen werken aan het vergroten van hun reflectief vermogen. Een portfolio kan daarbij worden gebruikt om deze ontwikkeling zichtbaar en inzichtelijker te maken.

Reflectie is volgens Sins (2014) een proces waarbij ervaringen en kennis worden geherinterpreteerd. Tijdens reflectie worden kennis en ervaringen met elkaar verbonden. Reflectie verschaft hiermee de mogelijkheid om te leren van ervaringen. We zien dat kinderen in de dagelijkse onderwijspraktijk in onvoldoende mate uit zichzelf reflecteren. Het is nu de vraag of door middel van het voeren van reflectiegesprekken tussen kind en leerkracht het reflectief vermogen van kinderen tot ontwikkeling kan komen.

Bovenstaande leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

In hoeverre dragen reflectiegesprekken bij aan het vergroten van het reflectief vermogen van leerlingen?

Deze onderzoeksvraag heeft geleid tot de volgende deelvragen:

Deelvraag 1: Heuvellaan

- In hoeverre draagt het vragenblad van de Heuvellaan bij aan het reflectief vermogen van kinderen?

Deelvraag 2: Dorpsschool

- In hoeverre draagt het BIP-model bij aan het reflectief vermogen van kinderen?

Deelvraag 3: Kindcentrum Rivierenwijk

- In hoeverre draagt het digitale werkportfolio en het gesprek hierover bij aan het reflectief vermogen van kinderen?

3 Theoretisch kader

De werkgroep Portfoliogesprekken B heeft de volgende hoofdvraag geformuleerd om te onderzoeken.

In hoeverre dragen reflectiegesprekken bij aan het vergroten van het reflectief vermogen van leerlingen?

In de hoofdvraag wordt gesproken over reflectief vermogen van leerlingen. Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden is het van belang om toe te lichten wat er verstaan wordt met het begrip 'reflectief vermogen' van leerlingen.

Een eerste verkenning levert het volgende op:

1. Reflectief vermogen heeft te maken met inzicht hebben/krijgen in je eigen leerproces en vanuit dat inzicht in staat zijn om voor jezelf eigen doelen te formuleren. Deze doelen kunnen zowel leren, houding als gedrag betreffen.
2. Er lijkt een onderscheid te zijn tussen zelfreflectie en zelfsturing / zelfregulatie. Dit wordt hieronder verder uitgewerkt.
3. Reflectiegesprekken zijn een middel om met leerlingen te reflecteren op het leerproces.

3.1 Reflectie

In de afgelopen decennia zijn in de onderwijswetenschappelijke literatuur talrijke wetenschappelijke artikelen gepubliceerd waarin reflectie wordt omschreven. Van een gemeenschappelijke definitie van reflectie lijkt echter volstrekt geen sprake (Berends & Sins, 2014, p. 103).

Volgens Sins (2014) is reflectie in essentie een proces waarbij ervaringen en kennis worden geherinterpreteerd. Het gaat daarbij dus zowel om ervaringen die iemand heeft, als om kennis over die ervaringen. Tijdens reflectie worden kennis en ervaringen met elkaar verbonden. Reflectie verschaft hiermee de mogelijkheid om te leren van ervaringen door de koppeling tussen de ervaringen en kennis. Om van reflectie te kunnen spreken, moet er dus sprake zijn van een proces waarbij er actief relaties worden gelegd tussen ervaringen en kennis.

In een onderwijssetting betekent reflectie vooral dat leerlingen zichzelf en elkaar figuurlijk een spiegel voorhouden om zo de eigen rol, het eigen handelen en denken, de intenties en attitudes en de eigen ervaringen te overdenken en te beschouwen (Berends & Wolthuis, 2014, p. 60). De bedoeling is om van werkervaringen te leren. Reflectie kan gezien worden als doelgerichte activiteit, die erop gericht is om het leren van leerlingen te verbeteren. Berends en Wolthuis (2014) geven aan dat het bij reflectie kan gaan om reflectie op het leren van leerlingen. Poos (2011) beschrijft dit ook en geeft daarnaast aan dat kinderen kunnen reflecteren op hoe ze leren en hoe ze dit beleven. Deze reflectie kan op verschillende momenten plaats vinden: aan het

begin, tijdens en aan het einde van de

(leer)activiteit. Reflectie helpt dan om zicht te krijgen op de eigen leer- en werkprocessen. Daarbij wordt opgemerkt dat het voor kinderen lastiger is om te reflecteren naarmate er meer tijd is tussen de activiteit en het reflectiegesprek.

Reflecteren helpt leerlingen zicht te krijgen op het eigen leren, op de rol die de motivatie speelt en het helpt een overzicht te krijgen van de consequenties van verschillende gedragingen.

3.2 Reflectie en leren

Reflectie en leren zijn twee begrippen die logisch aan elkaar verbonden lijken. Men reflecteert op het eigen handelen/gedrag om meer inzicht te krijgen en vanuit dat inzicht te leren. Janssens (2008) geeft aan dat reflectie en leren op verschillende manieren met elkaar verbonden zijn. Je kunt door reflectie bijvoorbeeld zicht krijgen op leemtes in je kennis en daar bewust aan werken. Daarnaast kun je door middel van reflectie proberen je leerproces een duwtje in een gewenste richting te geven.

Korthagen is een van de meest bekende Nederlandse onderzoekers die over reflecteren in het onderwijs heeft geschreven. Hij ontwikkelde een cyclisch model voor reflectie. Dit model is als instrument voor reflectiegesprekken een invloedrijk reflectiemodel gebleken.

- Fase 1: handelen (=fase 5 vorige cyclus)
  - Wat wilde ik bereiken?
  - Waar wilde ik op letten?
  - Wat wilde ik uitproberen?
- Fase 2: Terugblikken op het handelen
  - Wat gebeurde er concreet?
  - Leerlingenperspectief
  - Wat wilde ik?
  - Wat deed ik?
  - Wat dacht ik?
  - Wat voelde ik?
- Fase 3: Bewust worden van essentiële aspecten
  - Hoe hangen de antwoorden op de vorige vragen met elkaar samen?
  - Wat is daarbij de invloed van de context/de school als geheel?
  - Wat betekent dit nu voor mij?
  - Wat is dus het probleem (of de positieve ontdekking)?
- Fase 4: Formuleren van handelingsalternatieven
  - Welke alternatieven zie ik?
  - Welke voor- en nadelen hebben die?

- Wat neem ik mee nu voor de volgende keer?

Indien mensen/leerlingen reflecteren volgens de stappen van deze cyclus, is er sprake van zelfsturing: je stuurt je eigen gedrag.

3.3 Reflectiegesprekken

Volgens Berends en Wolthuis (2014) dient de reflectie van een kind zich voornamelijk te richten op de te bereiken doelen, de leerinhoud, de aanpak, op het eigen (leer)gedrag en de beleving daarbij. Daarbij wordt verwezen naar een schema van Hooijmakers et al. (2012) waarin deze processen zijn uitgewerkt.

Bij reflectiegesprekken is het van belang dat de leerkracht de leerling kennis laat maken met hoe je reflecteert. De leerkracht neemt in een reflectiegesprek een begeleidende rol aan (Boon, 2015). Het gebruik van reflectiemodellen, zoals dat van Korthagen, kan de leerkracht en de leerling helpen om inzicht te krijgen in het reflectieproces.

Sins (2014) noemt een aantal voorwaarden waarmee rekening gehouden moet worden, wil een aanpak voor reflectie doelmatig zijn. Hierin wordt Dewey aangehaald. De voorwaarden zijn:

- Kenmerken van de lerende: hartgrondigheid (enthousiasme/intrinsieke motivatie), gerichtheid (objectieve afstand), onbevangenheid (kritische en open houding aannemen) en verantwoordelijkheid (nadenken over de mogelijke consequenties);
- Stimuleren / ondersteunen van reflectie: inductieve aanpak is het meest geschikt voor het bevorderen van reflectie. De leerbehoeften die voortvloeien uit de ervaringen van de lerende zijn het uitgangspunt bij het reflectieproces. (ook perspectief van Korthagen);
- Richtlijnen:
  - balanceren tussen veiligheid en uitdaging;
  - samenhang creëren tussen individuele leerprocessen en gestelde doelen (vanuit het onderwijsprogramma).

3.4 Het vaststellen van de mate van reflectief vermogen

Er is op dit moment één genormeerde vragenlijst die reflectief denken beoogt te meten, namelijk de Reflective Thinking Questionnaire (RTQ) (zie bijlage 1).

De vragenlijst bestaat uit vier factoren: 1. habitual action, 2. understanding, 3. reflection en 4. critical reflection. Stolte (sd) beschrijft 'reflection' als reflectie waarbij de leerling op basis van eerdere ervaringen een ander perspectief krijgt op hetgeen waarmee de leerling zich op dat moment bezighoudt. De factor 'critical reflection' is volgens Stolte het hoogste niveau van reflecterend vermogen van een leerling. Een leerling is dan in staat om een probleem van verschillende kanten te bekijken.

De twee bovengenoemde factoren worden benut in dit onderzoek om de mate van reflectief vermogen bij leerlingen vast te stellen.

De items uit de RTQ behorend bij deze twee

factoren zijn in een vragenlijst gezet. De vragenlijst is aangevuld met een aantal ik-doelen voor zelfregulerend leren (Berends, 2015) (bijlage 2). Deze doelen richten zich op het leren aansturen van het eigen leerproces. Reflectie is daarmee nauw verbonden. Aangezien deze ik-doelen vertaald zijn naar de verschillende bouwen in het basisonderwijs, lijken deze items een goede aanvulling op de vragenlijst RTQ. Met de toevoeging van de ik-doelen zijn we in staat gebleken de fasen van reflectie mee te nemen in onze metingen. Hierdoor hebben we een onderscheid kunnen maken in het reflecteren voor, tijdens en na het werken van leerlingen.

4 Methode

In dit onderzoek staat een drietal interventies voor het voeren van reflectiegesprekken centraal. We zijn nagegaan in hoeverre deze interventies bijdragen aan het bevorderen van het reflectief vermogen van leerlingen en welke verschillen daartussen zijn.

Op alle deelnemende scholen van deze ontwikkelgroep was er al in meer of mindere mate een werkwijze ingezet om reflectief vermogen bij leerlingen te bevorderen. Dit vond echter nog niet structureel plaats. Deze werkwijzen zijn besproken in de ontwikkelgroep en hebben geleid tot de ontwikkeling van drie aanpakken, met als veronderstelling dat door het stellen van vragen, het geven van feedback of het bijhouden van een werkportfolio effectieve gesprekken gevoerd kunnen worden.

De drie scholen hebben verschillende interventies gepleegd voor het voeren van reflectiegesprekken. Hieronder worden ze per school besproken.

Heuvellaan: Het vragenblad

In de groepen 7 en 8 is een vragenblad (zie bijlage 3) uitgedeeld, waarin vragen worden gesteld met betrekking tot de werkhouding van de leerlingen. De leerlingen vulden dit vragenblad zo compleet mogelijk in. Eventueel konden zij hulp vragen aan hun ouders. Het formulier werd besproken met de leerling aan het begin van het schooljaar. Vervolgens werden de resultaten verwerkt in het leerlingvolgsysteem. De vragenlijst die werd gebruikt als coachingsgesprek, werd aan het begin van het schooljaar gebruikt en was een aanzet tot het ontwikkelen van een portfolio.

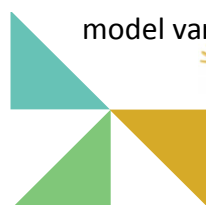
In groep 4 werd een reflectievragenlijst ingezet (ingevuld door de kinderen aan het begin van het schooljaar). Dit werd gecombineerd met een coachingsgesprek over de ingevulde vragenlijst. Tijdens het tweede rapportgesprek in februari is aan de hand van deze vragenlijst en het huidige rapport een gesprek gevoerd tussen leerkracht, ouder(s) en leerling. De reflectie met het kind was met name gericht op de te bereiken doelen, leerinhoud, aanpak, op eigen (leer)gedrag en de beleving daarbij.

Dorpsschool het BIP model

Op de Dorpsschool kregen de leerlingen van groep 6 elke week hun weektaak op papier, met op de achterzijde vragen met betrekking tot het doel waar ze die week aan gewerkt hebben (zie bijlage 4).

Deze vragen zijn gebaseerd op het

model van Korthagen (1993) en werd op

school het BIP- model genoemd. **BIP** staat voor: **B**eschrijven: *beschrijf hoe het werken aan jou leer/gedragsdoel ging*, **I**k: *Hoe komt het dat het wel/niet goed ging*. Wat heb ij gedaan om ervoor te zorgen dat het deze week goed/niet goed ging? **P**lan: Hoe ga je het nu volgende week aanpakken en *waarom zo?*

De leerlingen vulden elke week op vrijdag de achterkant van hun weektaak in. De leerkracht las de reflecties en gaf hier schriftelijke feedback op . Ook kon de leerkracht

een gesprek aangaan met een leerling om verduidelijking te vragen. Tijdens de voortgangsgesprekken in november en februari kwamen de gestelde leerdoelen en reflecties aan de orde. Deze gesprekken werden gevoerd tussen leerkracht, ouder(s) en leerling. Hierbij was de reflectie gericht op het bereiken van de gestelde doelen, de eigen werk- en taakhouding en welbevinden.

Kindcentrum Rivierenwijk: Het werkportfolio

Er is een werkportfolio opgesteld met elke leerling van groep 8 (zie bijlage 5) waarin planmatig werd gewerkt aan persoonlijke doelen, die de leerling in samenspraak met de leerkracht heeft opgesteld. In dit portfolio werd de voortgang bijgehouden door middel van bewijsstukken in de vorm van bijvoorbeeld foto's, videomateriaal of teksten. Dit is maandelijks met de leerkracht besproken aan de hand van vooraf opgestelde vragen volgens de werkwijze van Hooijmakers (2012). Verslaglegging hiervan vond ook plaats in het portfolio.

4.1 Onderzoeksinstrumenten

In bijlage 6 is een uitgebreid overzicht opgenomen van het tijdpad van het onderzoek. Als start is er een literatuuronderzoek gedaan om kaders vast te stellen waar een reflectiegesprek aan moet voldoen. Vervolgens is als nulmeting in september 2015 de RTQ (bijlage 1) afgenomen bij de leerlingen van groep 4 (14 leerlingen) op De Heuvellaan, groep 6 (24 leerlingen) op De Dorpsschool en groep 8 (30 leerlingen) van Kindcentrum Rivierenwijk. De RTQ is het enige instrument dat reflectie meet. In het vooronderzoek is de bruikbaarheid van de vragenlijst getoetst in het primair onderwijs en op basis hiervan is een toelichting geschreven die is gebruikt ter verduidelijking van de stellingen (zie ook het tijdpad in bijlage 6). Deze vragenlijst is aangevuld met vragen uit de ik-doelen van Dalton (zie bijlage 2). Met deze ik-doelen maken we onderscheid in de verschillende fasen van reflectie, te weten: voor, tijdens en na het werken van leerlingen. Bij de vragenlijst is gebruik gemaakt van een Likertschaal.

Vervolgens is de aangepaste RTQ afgenomen als nulmeting. Daarna zijn de interventies gepleegd en is dezelfde aangepaste RTQ opnieuw als nameting afgenomen. Naar aanleiding van de resultaten hiervan zijn op alle scholen interviews afgenomen (zie bijlage 7) met de leerkracht en de leerlingen die goed, gemiddeld en zwak scoorden op deze RTQ. In deze interviews is gevraagd naar ervaringen van de leerkracht en de leerling en of er zichtbare groei aanwezig is geweest met betrekking tot reflectief vermogen. Dit om de resultaten van de nameting beter te kunnen duiden.

5 Resultaten

De data is met behulp van SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) geanalyseerd. Uit deze statistische analyse is gebleken dat de verschillen in mate van reflectie tussen de voor- en nameting bij geen enkele groep significant zijn. Op basis hiervan kan dus niet geconcludeerd worden dat kinderen beter of slechter zijn gaan reflecteren naar aanleiding van een van de interventies. Dit kan verklaard worden door de omvang van de deelnemersgroep. We zien op groepsniveau wel kleine verschillen tussen de voor- en nameting. Deze verschillen lichten we hieronder per school toe. Bij het aflezen van de grafieken dient men rekening te houden met het feit dat we gebruik hebben gemaakt van een Likertschaal waarbij de laagste score staat voor een hoger resultaat en een hoge score voor een lager resultaat. In onze vragenlijst stond “helemaal mee eens” voor een score 1 en “helemaal mee oneens” voor een score 5. Een lagere staaf in het diagram betekent dus een hoger resultaat.

In hoeverre dragen reflectiegesprekken bij aan het vergroten van het reflectief vermogen van leerlingen?

Uit de verschillende interventies, zijn de volgende deelvragen voortgevloeid:

Deelvraag 1: Heuvellaan

-In hoeverre draagt het vragenblad van de Heuvellaan bij aan het reflectief vermogen van kinderen?

Deelvraag 2: Dorpsschool

-In hoeverre draagt het BIP-model bij aan het reflectief vermogen van

kinderen? Deelvraag 3: Kindcentrum Rivierenwijk

-In hoeverre draagt het werkportfolio en het gesprek hierover bij aan het reflectief vermogen van kinderen?

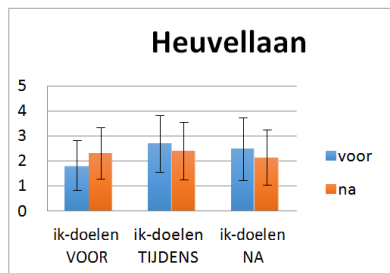
De Heuvellaan: Het vragenblad

Op de Heuvellaan is geen significant verschil te zien tussen de voor- en nameting (zie figuur 1). De ik- doelvragen, 'tijdens 'en 'na', waarden de kinderen beter, dat betekent dat de kinderen meer aan reflectie doen.

In het interview gaf een leerkracht aan dat ze positief staat tegenover een vragenlijst gericht op reflectie, maar wil de vragen en de organisatie van het voeren van de gesprekken na de zomervakantie doornemen. Daarentegen is in maart tijdens de rapportgesprekken al wel een start gemaakt met leerling en ouder(s) gezamenlijk. De leerkrachten, ouders alsmede de kinderen waren zeer positief hierover. Het was leuk om de interactie tussen de ouders en leerling te zien. De leerkracht kon naar de leerling toe praten. Ze vonden het positief dat je met het kind afspraken kan maken tijdens een serieuze setting namelijk het rapportgesprek. Een aantal ouders vond het lastig hun eigen kind niet te onderbreken. De

kinderen gaven aan dat het fijn is dat de vragenlijst snel in te vullen is. Ze kunnen kruisjes zetten bij het antwoord dat op hen van toepassing is. En ze gaven aan dat het prettig is de ingevulde vragenlijst te bespreken. Dit is een eerste bewuste stap in de richting van reflectie. In september 2016 is tijdens een bouwvergadering besproken dat gezien de positieve reacties van zowel leerkracht, ouders als leerling het rapportgesprek in februari/maart met leerkracht, ouder(s) en leerling blijft. Samen met de vragenlijst en het huidige rapport zal er een gesprek plaats- vinden.

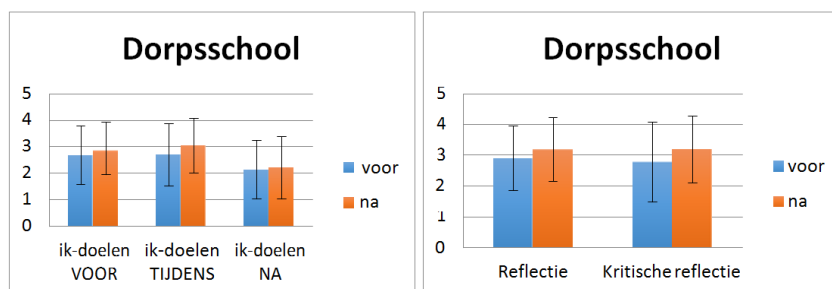
Figuur 1 resultaten Heuvellaan

Dorpsschool het BIP model

Er is geen significant verschil tussen de voor- en nameting. Op de nameting geven de leerlingen minder aan reflectie te doen dan op de voormeting. Dat geldt zowel voor de ik- doelen als voor de schalen “reflectie” en “kritische reflectie” van de RTQ (zie figuur 2).

Uit de interviews met kinderen bleek dat 4 van de 5 kinderen het reflecteren met het BIP-model als niet prettig ervaren. Ze geven aan dat ze het saai vinden en dat het veel tijd kost. Ook vinden ze het moeilijk om een doel te bedenken en de open vragen te beantwoorden. Uit het interview met de leerkracht bleek dat hij wel duidelijk verbetering ziet in de mate van reflecteren van de kinderen (zie bijlage 8).

Naar aanleiding van dit onderzoek is gebleken, dat het voor een goede reflectie belangrijk is om goed voorbereide gesprekken te voeren met kinderen. De leerkracht kan kinderen zo helpen om doelen te stellen en met doorvragen kunnen kinderen wellicht beter hun eigen aanpak en leerhouding beschrijven.

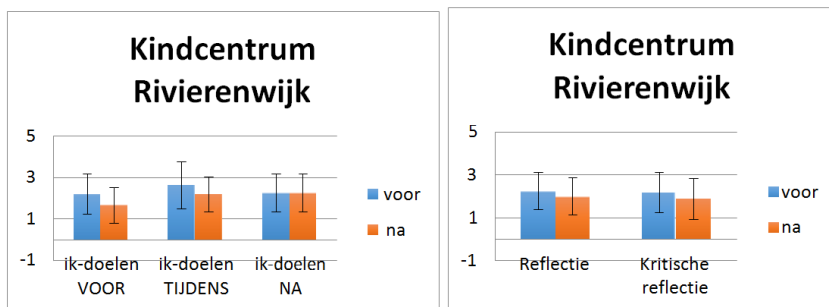

Figuur 2 Resultaten Dorpsschool

Kindcentrum Rivierenwijk: Het werkportfolio

De verschillen tussen de voor- en nameting zijn niet significant. De grafieken van zowel de ik- doelen voor, de ik-doelen tijdens, reflectie en kritische reflectie laten echter wel zien dat er enige groei waarneembaar is bij de leerlingen (zie figuur 3). Daarnaast geven de meeste geïnterviewde leerlingen aan dat ze veel hebben geleerd van het werken met het werkportfolio. Bovendien ziet de geïnterviewde leerkracht ook groei terug op het gebied van reflectie bij het grootste deel van de leerlingen. Wel blijkt dat het nodig is om hier voldoende tijd voor uit te trekken.

Figuur 3 Resultaten Kindcentrum Rivierenwijk

6 Conclusies

In dit onderzoek zijn de volgende onderzoeksvraag en onderstaande deelvragen beantwoord: *“In hoeverre dragen reflectiegesprekken bij aan het vergroten van het reflectief vermogen van leerlingen?”*

Om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is er per school een interventie gepleegd, te weten: vragenlijst (Heuvellaan), BIP-model (Dorpsschool) en digitaal portfolio (Kindcentrum Rivierenwijk).

Op geen van de drie scholen is een significant verschil waarneembaar tussen de voor- en de nameting. Wel is gebleken dat de interventies waar met leerlingen daadwerkelijk face-to-face is gesproken (vragenlijst op de Heuvellaan en digitaal portfolio op Kindcentrum Rivierenwijk) een positieve invloed hebben gehad op het reflectief vermogen. Ondanks het feit dat deze verschillen niet significant te noemen zijn, geven leerkrachten wel aan de interventies als positief te ervaren. Daarnaast zijn de leerlingen van de Heuvellaan en Kindcentrum Rivierenwijk ook positief over de interventie. Tot slot kunnen we als gemeenschappelijke conclusie trekken dat (voorbereide) reflectieve gesprekken effectiever lijken te zijn dan geschreven reflecties. De interventies van Kindcentrum Rivierenwijk (digitaal werkportfolio) en de Heuvellaan (vragenlijst) zijn dus effectiever gebleken dan die van de Dorpsschool (BIP-model).

18

6.1 Discussie

Uit ons onderzoek blijkt dat geen van de interventies een statistisch significante verbetering oplevert. Er is echter wel een aantal kanttekeningen te plaatsen.

De RTQ-vragenlijst bleek veel te moeilijk voor de kinderen van groep 4. Hierdoor kan getwijfeld worden aan de betrouwbaarheid van de meting in deze groep.

De resultaten van de voor- en nameting zijn in grote mate afhankelijk van een kleine onderzoeksgroep. Daarnaast spelen er bepaalde leerkrachtvaardigheden zoals goed kunnen luisteren, doorvragen, open vragen stellen een rol in hoeverre er diepgaande reflectie plaats vindt. De ene leerkracht zal op een andere manier doorvragen dan de ander.

Modeling reflecteren met leerlingen kost veel tijd. Voor scholen kan het lastig zijn deze tijd te maken.

6.2 Vooruitblik

In de periode vanaf januari t/m juni 2017 gaan we ons bezighouden met de volgende zaken:

- Een manier vinden om reflectiegesprekken structureel vorm te geven binnen de scholen. De deelnemende scholen willen graag vervolgstappen zetten in het voeren van reflectiegesprekken met leerlingen. Op basis van de resultaten van het onderzoek zullen we moeten bekijken hoe we reflectiegesprekken gestructureerd in kunnen zetten in de scholen, ook als de facilitatie vanuit het Versterking Samenwerking-project er niet meer is.
- Verdere stappen zetten richting het gebruiken van een portfolio als middel voor reflectiegesprekken.
- Het ontwikkelen en uittesten van een stroomschema op basis waarvan scholen kunnen starten met reflecteren met kinderen (eventueel op andere scholen, bijvoorbeeld in samenwerking met de portfolio A-groep).

6.3 Aanbevelingen

Om als leerkracht de juiste vragen te stellen om de reflectie bij de leerling te optimaliseren is het aan te bevelen een cursus als "Hoe voer ik een goed reflectiegesprek" te volgen. Deze leerkrachtvaardigheid is van belang.

Om kinderen steeds beter te laten reflecteren, is het belangrijk dit regelmatig terug te laten komen door genoeg tijd in te plannen en schoolbreed een leerlijn in te bedden. Dit zou goed met een stappenplan kunnen om van een reflectiegesprek tot een portfolio te komen. Samen met je team moet je op zoek naar een middel dat past bij je type school. Houd er rekening mee dat kinderen het prettig vinden als er een reflectief gesprek is tussen leerkracht en leerling en reflecteren veel herhaald wordt, anders zakt deze vaardigheid snel weg. Als er een startgesprek, een tussenevaluatie en een eindgesprek is, moeten er tussendoor mondelinge vragen gesteld worden over hoe het gaat met de doelen.

Het is niet realistisch om te verwachten dat elke leerkracht over de vaardigheden beschikt om goede reflectiegesprekken te voeren. Hier zouden leerkrachten in getraind moeten worden. Als houvast zou het goed zijn dat er een gevalideerd meetinstrument ten behoeve van het meten van de kwaliteit van reflectiegesprekken beschikbaar is voor alle leeftijdsgroepen.

Literatuurlijst

Berends, R. (2015). *De ontwikkeling van ik-doelen voor zelfregulerend leren*. Verkregen op 10 juni 2015 van <http://www.focusopdalton.nl>

Berends, R. & Sins, P. (red.) (2014). *Reflectie in het daltononderwijs. Geschiedenis, praktijk en onderzoek*. Deventer: Saxion Dalton University Press.

Berends, R. & Wolthuis, H. (2014). *Focus op Dalton*. Deventer: Saxion Dalton University

Press
Boon, M. (2015). *Literatuurstudie over Portfolio en Reflectie*. Deventer: Saxion Hogeschool.

Janssens, M. (2008). *De kunst van reflectie. Werkboek voor leraren*. Baarn: Hbuitgevers.

Poos, E. (2011). *Kindportfolio's. In theorie en praktijk*. Helmond: Uitgeverij OMJS.

Sins, P. (2014). De effectiviteit van reflectie. In R. Berends & P. Sins (red.), *Reflectie in daltononderwijs: Geschiedenis, Praktijk en Onderzoek*. Deventer: Saxion Dalton University Press.

Stolte, A. (2013). *Reflectief denken bij elf- tot en met dertienjarigen in het Nederlandse daltononderwijs*. Rijksuniversiteit Groningen. Verkregen op 11 juni 2015 van <http://www.saxion.nl/wps/wcm/connect/549dd1b6-819f-410d-9a71-d607ad084f49/master+thesis+-+Anne+Marie+Stolte+-+Reflectief+denken+bij+elf-tot+en+met+dertienjarigen+in+het+Nederlandse+dalttononderwijs.pdf?MOD=AJPERES>

http://nl.wikipedia.org/wiki/Reflectiecyclus_van_Korthagen

Steghuis, K. (2011). *Schoolplan 2011-2015 o.b.s. de Dorpsschool*. Bathmen: Dorpsschool.

Steghuis, K. (2011). *Onderwijsinhouden/management van primaire processen*. Bathmen: Dorpsschool.

Bijlage 1: vragenlijst RTQ

Vragenlijst reflecteren eind groep 4

Hieronder staan 20 zinnen over reflecteren op school. Reflecteren op school betekent over jezelf en je schoolwerk nadenken. Kruis per zin aan hoe je erover denkt: helemaal mee eens, mee eens, niet mee eens/niet mee oneens, mee oneens, helemaal mee oneens. Het gaat erom dat je het antwoord geeft dat het best bij je past. Jouw antwoord is altijd goed.

	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
1. Ik twijfel soms aan hoe klasgenoten een opdracht maken. Ik denk dan na over betere manieren om de opdracht te maken.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Doordat ik nadenk over mezelf, ben ik op een andere manier naar mezelf gaan kijken.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ik denk graag na over hoe ik een opdracht of toets heb aangepakt en aan andere manieren om dit aan te pakken.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Doordat ik nadenk over mezelf, kijk ik anders naar dingen zoals mezelf, anderen, het leren en mijn toekomst.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Ik denk vaak na over de manier waarop ik een opdracht heb aangepakt en wat ik daarbij beter kan doen.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Doordat ik nadenk over mezelf is de manier waarop ik dingen doe veranderd.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Ik denk vaak na over wat ik doe, zodat daarvan kan leren en ik er beter in word.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Doordat ik reflecteer heb ik fouten ontdekt in wat ik eerst dacht.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Ik weet wat het doel is van de les	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ik wil wat maken en weet welk materiaal ik erbij ga gebruiken	☐	☐	☐	☐	☐
11. Ik weet wat van mij op een dag verwacht wordt.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Ik ga tijdens het werken na of het gaat zoals ik in gedachten had.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Ik kan tijdens het werk om hulp vragen	☐	☐	☐	☐	☐

14. Ik kan tijdens het werk een planning bijstellen als dat nodig is	0	0	0	0	0
15. Ik vraag om hulp als ik bij het nakijken zie dat ik veel fouten heb	0	0	0	0	0
16. Ik denk na over het uitvoeren van de taak en kan dit verwoorden.	0	0	0	0	0
17. Ik kan mijn werk nakijken	0	0	0	0	0
18. Ik kan vertellen waarom het samenwerken wel of niet goed ging	0	0	0	0	0
19. Ik kan vertellen wat ik moeilijk en makkelijk vind.	0	0	0	0	0
20. Ik kan leerpunten bedenken voor de volgende keer.	0	0	0	0	0

Vragenlijst reflecteren eind groep 6

Hieronder staan 20 zinnen over reflecteren op school. Reflecteren op school betekent over jezelf en je schoolwerk nadenken. Kruis per zin aan hoe je erover denkt: helemaal mee eens, mee eens, niet mee eens/niet mee oneens, mee oneens, helemaal mee oneens. Het gaat erom dat je het antwoord geeft dat het best bij je past. Jouw antwoord is altijd goed.

	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
1. Ik twijfel soms aan hoe klasgenoten een opdracht maken. Ik denk dan na over betere manieren om de opdracht te maken.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Doordat ik nadenk over mezelf, ben ik op een andere manier naar mezelf gaan kijken.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ik denk graag na over hoe ik een opdracht of toets heb aangepakt en aan andere manieren om dit aan te pakken.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Doordat ik nadenk over mezelf, kijk ik anders naar dingen zoals mezelf, anderen, het leren en mijn toekomst.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Ik denk vaak na over de manier waarop ik een opdracht heb aangepakt en wat ik daarbij beter kan doen.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Doordat ik nadenk over mezelf is de manier waarop ik dingen doe veranderd.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Ik denk vaak na over wat ik doe, zodat daarvan kan leren en ik er beter in word.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Doordat ik reflecteer heb ik fouten ontdekt in wat ik eerst dacht.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Ik weet wat het doel is van de les en kan aangeven wat ik er over weet	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ik denk na over de aanpak van de taak	☐	☐	☐	☐	☐
11. Ik weet wat van mij over 2 dagen verwacht wordt	☐	☐	☐	☐	☐
12. Ik ga tijdens het werken na of het gaat zoals ik in gedachten had.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Ik kan vooraf en tijdens de opdracht aangeven of ik hulp nodig heb en in welke vorm.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Ik kan tijdens het werk een planning bijstellen als dat nodig is	☐	☐	☐	☐	☐

15. Ik vraag om hulp als ik bij het nakijken zie dat ik veel fouten heb	☐	☐	☐	☐	☐
16. Ik denk na over het uitvoeren van de taak en kan dit verwoorden.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Ik kan mijn werk nakijken	☐	☐	☐	☐	☐
18. Ik kan vertellen waarom het samenwerken wel of niet goed ging	☐	☐	☐	☐	☐
19. Ik kan aangeven wat ik goed en niet goed heb in de taak en waarom.	☐	☐	☐	☐	☐
20. Ik kan leerpunten bedenken voor de volgende keer.	☐	☐	☐	☐	☐

Vragenlijst reflecteren eind groep 8

Hieronder staan 20 zinnen over reflecteren op school. Reflecteren op school betekent over jezelf en je schoolwerk nadenken. Kruis per zin aan hoe je erover denkt: helemaal mee eens, mee eens, niet mee eens/niet mee oneens, mee oneens, helemaal mee oneens. Het gaat erom dat je het antwoord geeft dat het best bij je past. Jouw antwoord is altijd goed.

	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
1. Ik twijfel soms aan hoe klasgenoten een opdracht maken. Ik denk dan na over betere manieren om de opdracht te maken.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Doordat ik nadenk over mezelf, ben ik op een andere manier naar mezelf gaan kijken.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ik denk graag na over hoe ik een opdracht of toets heb aangepakt en aan andere manieren om dit aan te pakken.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Doordat ik nadenk over mezelf, kijk ik anders naar dingen zoals mezelf, anderen, het leren en mijn toekomst.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Ik denk vaak na over de manier waarop ik een opdracht heb aangepakt en wat ik daarbij beter kan doen.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Doordat ik nadenk over mezelf is de manier waarop ik dingen doe veranderd.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Ik denk vaak na over wat ik doe, zodat daarvan kan leren en ik er beter in word.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Doordat ik reflecteer heb ik fouten ontdekt in wat ik eerst dacht.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Ik weet wat het doel is van de les en kan aangeven wat ik er over weet	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ik kan overzien wat er van mij verwacht wordt binnen een taak: materiaal, tijd en doel. Hier denk ik van tevoren goed over na.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Ik weet wat van mij voor de hele week verwacht wordt.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Ik ga tijdens het werken na of het gaat zoals ik in gedachten had.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Ik kan vooraf en tijdens de opdracht aangeven of ik hulp nodig heb en in welke vorm.	☐	☐	☐	☐	☐

14. Ik ben in staat tijdens de uitvoering van mijn taak kritisch te kijken naar werktempo,					
15. Ik vraag om hulp als ik bij het nakijken zie dat ik veel fouten heb	O	O	O	O	O
16. Ik denk na over het uitvoeren van de taak en kan dit verwoorden.	O	O	O	O	O
17. Ik kan na het nakijken van mijn werk benoemen wat ik de volgende keer anders moet doen.	O	O	O	O	O
18. Ik kan aangeven wat ieders rol was binnen het samenwerken en hoe dat is uitgevoerd.	O	O	O	O	O
19. Ik weet wat ik "meeneem" van de geleerde stof.	O	O	O	O	O
20. Ik kan leerpunten bedenken voor de volgende keer.	O	O	O	O	O

Toelichting bij het invullen van de vragen.

vraag	toelichting
1. Ik twijfel soms aan hoe klasgenoten een opdracht maken. Ik denk dan na over betere manieren om de opdracht te maken.	Terwijl we samenwerken aan een rekentaak, bedenk ik hoe het beter of sneller kan.
2. Doordat ik nadenk over mezelf, ben ik op een andere manier naar mezelf gaan kijken.	Doordat ik over mezelf nadenk weet ik wat mijn sterke en zwakke punten zijn
3. Ik denk graag na over hoe ik een opdracht of toets heb aangepakt en aan andere manieren om dit aan te pakken.	Als ik mijn werk of mijn toets terugkrijg vind ik het fijn om het goed te bekijken om ervoor te zorgen dat het de volgende keer beter gaat.
4. Doordat ik nadenk over mezelf, kijk ik anders naar dingen zoals mezelf, anderen, het leren en mijn toekomst.	Doordat ik over mezelf nadenk weet ik wat mijn sterke en zwakke punten zijn en wat mijn (on)mogelijkheden zijn in de toekomst
5. Ik denk vaak na over de manier waarop ik een opdracht heb aangepakt en wat ik daarbij beter kan doen.	Als ik mijn werk of mijn toets nakijk of terugkrijg bekijk ik het vaak goed om ervoor te zorgen dat het de volgende keer beter gaat.
6. Doordat ik nadenk over mezelf is de manier waarop ik dingen doe veranderd.	Doordat ik nadenk over mezelf en mijn zwakke en sterke punten ken, doe ik sommige dingen op een andere manier.
7. Ik denk vaak na over wat ik doe, zodat daarvan kan leren en ik er beter in word.	Ik denk na hoe ik een werkstuk heb gemaakt, zodat ik het de volgende keer misschien beter doe.
8. Doordat ik reflecteer heb ik fouten ontdekt in wat ik eerst dacht.	Doordat ik terugdenk op hoe ik mijn werk heb aangepakt, heb ik fouten ontdekt.
9. Ik weet wat het doel is van de les en kan aangeven wat ik er over weet	Ik kan het doel van de rekenles benoemen en vertellen wat ik er al van weet.
10. Ik denk na over de aanpak van de taak	Voordat ik aan het werk ga, bedenk ik hoe ik het ga doen
11. Ik weet wat van mij over 2 dagen verwacht wordt	Als het maandag is, weet ik wat ik op woensdag moet doen
12. Ik ga tijdens het werken na of het gaat zoals ik in gedachten had.	Tijdens het rekenen denk ik na of het zo goed en snel gaat als ik bedacht had.
13. Ik kan vooraf en tijdens de opdracht aangeven of ik hulp nodig heb en in welke vorm.	Vooraf en tijdens het rekenen kan ik vertellen wat ik nog moeilijk vind en waar ik extra hulp voor nodig heb.
14. Ik kan tijdens het werk een planning bijstellen als dat nodig is	Als blijkt dat ik sneller met mijn werk klaar ben, pas ik mijn planning aan en begin met het werk wat ik later gepland had.
15. Ik vraag om hulp als ik bij het nakijken zie dat ik veel fouten heb	Als ik in een som meer dan 3 foutjes heb, ga ik naar leerkracht voor extra instructie.
16. Ik denk na over het uitvoeren van de taak en kan dit verwoorden.	Als ik een rekensom moet maken, kan ik nadenken hoe ik het aan ga pakken en ook aan iemand vertellen.
17. Ik kan mijn werk nakijken	Als ik mijn rekenwerk nakijk, dan kan ik alle foute antwoorden aanstrepen.
18. Ik kan vertellen waarom het samenwerken wel of niet goed ging	Bij een samenwerkingsopdracht kan ik vertellen waar het aan ligt waarom de samenwerking wel of niet goed ging.
19. Ik kan aangeven wat ik goed en niet goed heb in de taak en waarom.	Als ik mijn werk af heb, kan ik vertellen wat wel goed ging en wat beter kan.
20. Ik kan leerpunten bedenken voor de volgende keer.	Ik weet wat beter kan bij het maken van een opdracht en waaraan ik dus moet werken.

Bijlage 2: ik doelen

Eind groep 2	Eind groep 4	Eind groep 6	Eind groep 8
Vooraf: •Ik denk na over materiaal dat ik nodig heb om de taak voldoende te kunnen volbrengen •Ik weet waar ik materiaal kan vinden. •Ik kies waar ik kan werken •Ik kan 3 verplichte werkjes plannen •Ik kan benoemen wat ik nodig heb om mijn taak te starten •Ik kan benoemen wat ik moet doen •Ik kan kiezen tussen meerdere opdrachten •Ik kan een dag/weektaak overzien •Ik kan inschatten of ik een opdracht kan uitvoeren •Ik weet waarom ik plan zoals ik plan •Ik kan aangeven wat ik van mijn taak vind, gevoel onder woorden brengen •Ik kan vooraf de juiste vragen stellen	Vooraf: •Ik wil wat gaan maken en weet welk materiaal ik erbij ga gebruiken, hoeveel tijd ik eraan mag werken •Ik weet wat van mij op een dag verwacht wordt •Ik kan mijn taken per dag plannen •Ik kan aangeven met wie, wanneer, waar ik ga werken en wat ik dan nodig heb •Ik weet wat het doel is van de les/taak •Ik kan mezelf doelen per dag stellen	Vooraf: •Ik denk na over de invulling van de tijd die ik nodig heb voor de taak •Ik kan meerdere taken overzien •Ik denk na over de taken die nog komen •Ik weet wat er van mij verwacht wordt •Ik ben mij bewust van mijn kwaliteiten •Ik weet wat van mij over 2 dagen verwacht wordt •Ik kan meerdere dagen achter elkaar plannen en overzien •Ik weet wat het doel is van de les en kan aangeven wat ik erover weet •Ik weet hoe ik moet plannen per week •Ik denk na over de volgorde van mijn taken •Ik denk na over de aanpak van de taak	Vooraf: •Ik kan overzien wat er van mij verwacht wordt binnen een taak: materiaal, tijd en doel. Hier denk ik van te voren goed over na •Ik kan iets niet maar ik wil het toch leren en weet dan wie en wat ik daarvoor nodig heb •Ik weet wat van mij voor de hele week verwacht wordt (reflectie op de planning) •Ik kan een weekplanning maken en overzien •Ik kan een planning maken op basis van mijn competenties •Ik kan vooraf bij een opdracht aangeven of ik hulp nodig heb en in welke vorm •Ik kan inschatten of ik instructie nodig heb •Ik kan per week plannen in een agenda of leeg weekrooster •Ik weet welke voorkennis ik nodig heb om mijn taak te kunnen maken
Tijdens: •Iets lukt mij niet. Ik weet hoe ik hulp moet vragen •Ik snap wat ik aan het doen ben •Ik kan eventuele problemen onder woorden brengen •Ik kan eventuele problemen oplossen, zelfstandig of met hulp van anderen •Ik kan om hulp moet vragen •Ik kan omgaan met uitgestelde aandacht •Ik kan een opdracht een beetje veranderen als het nodig is om een goed resultaat te krijgen •Ik denk na over wat (niet) goed gaat •Ik kan mijn vragen verwoorden	Tijdens: •Ik ga na of het gaat zoals ik het in gedachten had •Ik kan om hulp vragen •Ik kan een planning bijstellen als dat nodig is •Ik vraag hulp als ik bij correctie merk dat ik veel fouten heb •Ik denk na over de uitvoering van de taak en kan dit verwoorden	Tijdens: •Ik ben mij bewust van mijn kwaliteiten •Ik kan een planning bijstellen als dat nodig is •Ik kan vooraf en tijdens de opdracht aangeven of ik hulp nodig heb en in welke vorm •Ik denk na of ik begrijp wat ik aan het doen ben •Als het niet goed gaat, probeer ik een oplossing te bedenken	Tijdens: •Ik denk na of het plan gaat zoals ik vooraf had bedacht? •Ik vraag me af of ik nog dingen bij moet stellen •Iets lukt mij niet, maar ik wil het toch leren. Ik weet wie en wat ik daarvoor nodig heb •Ik kan het proces sturen •Ik ben in staat tijdens de uitvoering van mijn taak kritisch te kijken naar werktempo, concentratie en motivatie en mijn planning op basis daarvan bij te stellen
Na: •Ik denk na over hoe het is gegaan en of ik tevreden ben of niet •Ik kan zeggen wat ik van een taak vond •Ik denk na over hoe het eruit ziet (product) en hoe ik het heb gedaan •Ik denk na over wat ik geleerd heb •Ik kan vertellen wat ik van een opdracht vond •Ik kan vertellen wat ik makkelijk en leuk vond aan de opdracht •Ik kan vertellen of ik het doel van de opdracht gehaald heb •Ik kan vertellen hoe het samenspel en samenwerken is gegaan •Ik kan met behulp van de kieskaart aangeven hoe ik gewerkt heb	Na: •Ik kan mijn werk nakijken •Ik kan aangeven waarom het samenwerken wel/niet goed ging •Ik kan vertellen wat ik moeilijk of makkelijk vind/vond •Ik kan aangeven of en waarom de taak goed is uitgevoerd •Ik kan mijn gevoel over de taak na afloop goed onder woorden brengen •Ik kan leerpunten bedenken voor de volgende keer	Na: •Ik kan aangeven of ik tevreden ben over het product en proces •Ik kan mijn eigen werk nakijken •Ik kan benoemen wat ik goed en niet goed heb in de taak en waarom •Ik kan verbeterpunten aangeven •Ik bedenken zelf extra oefentaak •Ik kan vertellen wat ik van de manier van werken vond •Ik kan vertellen wat ik geleerd heb •Ik kan aangeven hoe ik het geleerde kan toepassen in andere situaties •Ik kan aangeven wat mijn rol was binnen het samenwerken en hoe ik dat heb uitgevoerd •Ik kan vertellen waarom ik iets moeilijk of makkelijk vond •Ik kan aangeven hoe de samenwerking is gegaan •Ik weet wat ik moet doen als ik gecorrigeerd werk retour krijg	Na: •Ik weet wat ik de volgende keer anders moet doen •Ik weet wat ik 'meeneem' van de 'geleerde' stof •Ik kan aangeven wat ik nog wil leren •Ik kan aangeven wat ik nodig heb om te leren •Ik kan aangeven wat ieders rol was binnen het samenwerken en hoe dat is uitgevoerd •Ik kan adequaat omgaan met gecorrigeerd werk en de eisen daarvoor •Ik kan aangeven hoe het samenwerken is gegaan •Ik ben in staat mijn eindproduct kritisch te beoordelen •Ik kan leerpunten voor de volgende taak formuleren

Bijlage 3: vragenblad Heuvellaan

Vragenblad OBS Heuvellaan groep 7

In de week van 7 oktober gaat de meester of de juf onder schooltijd met alle kinderen apart even praten over je resultaten in groep 6 en je "werkhouding". Willen jullie als voorbereiding dit blad invullen en meebrengen naar dat gesprek. Praat er rustig even over met je ouders, maar probeer het wel zoveel mogelijk zelf in te vullen.

Naam: .....

Ben je in groep **1** op de Heuvellaanschool begonnen? .....

Zo nee, in welke groep ben je dan begonnen? .....

En van welke school ben je gekomen? .....

Ga je graag naar school? .....

Waarom wel/niet? .....

Wat vind je het leukste vak op school? ..... Waarom?

..... Wat vind je het vervelendste vak op school? ..... Waarom?

.....

Waar ben je goed in? .....

Waar heb je nog moeite mee? .....

Hoe komt dat, denk je? .....

Geef in deze tabel aan wat (heel) goed gaat, gemiddeld of (helemaal) niet goed met deze beoordelingen ++, +, ±, -, --.

Vak:	Beoord:	Opmerkingen: (bijv. wat je er moeilijk aan vindt)
Schrift. taal		
Spelling		
Techn.lezen		
Begr.lezen		
Studievaardigh.		
Rekenen		
Engels		
Geschiedenis		
Aardrijkskunde		
Natuuronderw.		
Verkeer		
Expressievakken		
Gymnastiek		

Vragenblad OBS Heuvellaan groep 7

Vraag je makkelijk hulp of zoek je het liever zelf uit? .....

Heb je het gevoel, dat je die hulp op school ook krijgt als dat nodig is? .....

Wanneer wel of niet? .....

Werk je liever samen of alleen? .....

Waarom? .....

Vind je het werken met een weektaak fijn / moeilijk (onderstreep het goede woord) en leg uit waarom:.....

Hoe ga je om met huiswerk / werkstukken / spreekbeurten? (Verdeel je het / doe je alles op het laatst?)
..... Werkt dat goed voor jou of kom je soms in tijdnood? .....

Hoe kun je daar wat aan veranderen als dat nodig is? .....

Waar werk je thuis het liefst aan je huiswerk?

☐ in mijn eigen kamer

☐ aan tafel in de kamer of keuken

☐ anders, nl.

... Hoe leer je het gemakkelijkst?

☐ vaak overlezen

☐ opschrijven

☐ samenvatten

☐ vragen maken

☐ overhoren door ouders / broers / zussen

☐ anders, nl.

..... Heb je thuis iemand die helpt bij je huiswerk? .....

Wat wil je in groep 7 vooral aanpakken? (denk aan vakken, maar ook aan "werkhouding").....

Welke hulp van school heb je daar nog bij nodig? .....

Is er nog iets waar je met de hele klas aan zou willen werken? .....

Zo ja, wat zou dat dan zijn? .....

.....

Bijlage 4: Definitieve reflectie vragenlijst Heuvellaan (na data-analyse)

Naam: _____

Vragenblad OBS Heuvellaan groep 8

Binnenkort gaat **juf/meester** na schooltijd, met alle kinderen en hun ouders, apart even praten en een plan maken voor dit schooljaar. **Willen jullie** als voorbereiding dit blad invullen en weer bij de **juf/meester** inleveren? Praat er ook even over met je ouders of vul het samen in.

Gegevens over jezelf

1) Ben je in groep 1 op de Heuvellaanschool begonnen?

_____

1a) Zo *nee*, in welke groep ben je dan begonnen op de Heuvellaanschool?

_____

1b) En van welke school ben je gekomen?

_____

2) Ga je graag naar school?

_____

2a) Waarom wel/niet?

3) Wat vind je het leukste vak op school?

_____

3a) Waarom?

_____

4) Welk vak vind je minder leuk op school?

4a) Waarom?

_____

5) Geef in deze tabel aan wat (heel) goed gaat(++/+), gemiddeld($\pm$) of (helemaal) niet goed gaat(-/-). Geef dit aan met deze beoordelingen ++, +, $\pm$, -, --.

Vak:	Beoordeling:	Opmerkingen: (bijv. wat je er moeilijk aan vindt)
<i>Schrift taal</i>		
<i>Spelling</i>		
<i>Technisch. lezen</i>		
<i>Begrijpend. lezen</i>		
<i>Rekenen</i>		
<i>Engels</i>		
<i>Geschiedenis</i>		
<i>Aardrijkskunde</i>		
<i>Natuuronderwijs</i>		
<i>Verkeer</i>		
<i>Expressievakken</i>		
<i>Gymnastiek</i>		

Situatiebeschrijving

6. Beschrijf een vak of een voorbeeld buiten vakgebied om waar je aan wilt werken/verbeteren of problemen mee hebt (bijvoorbeeld bij het vak rekenen heb ik moeite met procenten, want ik maak teveel fouten of ik wil het plannen verbeteren of ik zou graag meer uitdaging willen). Hoe komt het, denk je? Wees zo precies mogelijk in je omschrijving.

Er komen nu tien vragen (vraag 7 t/m vraag 17), waarbij je steeds over situatiebeschrijving van vraag 6 nadenkt en antwoord probeert te geven.

Handelen

7) Wat wil je graag bereiken? (denk aan de situatie die je hebt omschreven bij vraag 6)

---

8) Wat moet je op letten bij de situatiebeschrijving?

---

9) Wat zijn jouw kwaliteiten op school? (denk aan situatiebeschrijving bij vraag 6)

70

Terugblikken (denk aan de situatie die je hebt omschreven bij vraag 6)

10) Wat gebeurt er precies bij de situatie? (bijvoorbeeld, ik denk dat ik het snel af moet hebben, want ik wil niet in tijdsnood komen bij de weektaak)

---

11) Welke gedachten komen er steeds bij je op de situatie? (bijvoorbeeld, het lukt niet, dit durf ik niet, het kan veel beter, ik weet niet wat ik moeten doen)

---

12) Welke gevoelens komen er bij je op als je aan de situatie denkt? (bijvoorbeeld, boos, angst, vrolijk, onzeker)

Bewustwording (denk aan de situatie die je hebt omschreven bij vraag 6)

13) Als je nadenkt over de situatie, wat houdt dit nu in?

Andere alternatieven (denk aan de situatie die je hebt omschreven bij vraag 6)

14) Wat kun je de volgende keer anders aanpakken bij de situatie?

---

15) Welke voordelen heeft deze nieuwe aanpak van vraag 14?

---

16) Welke hulp van de leerkracht/ouders/klasgenoten denk je bij de situatie nodig te hebben?

Doelen opstellen (denk aan de situatie die je hebt omschreven bij vraag 6)

17) Hoe ga je de situatie stap-voor-stap aanpakken/oplossen?

34

Hulp vragen

18) Bij wie vraag jij om hulp? (Bijvoorbeeld leerkrachten, ouders, vriendjes, liever geen hulp)

_____

18a) Waarom?

_____

19) Werkje liever samen of alleen?

_____

19a) Waarom?

_____

Huiswerk

20) Hoe ga je om met huiswerk / werkstukken / spreekbeurten? (Verdeel je het / doe je alles op het laatst?)

_____

21) Welke gevoelens komen bij je op als je aan huiswerk denkt?

_____

22) Zou je je huiswerk anders aanpakken?

_____

22a) Zo ja, hoe dan?

_____

23) Waar werk je thuis het liefst aan je huiswerk?

☐ in mijn eigen kamer

☐ aan tafel in de kamer of keuken

☐ anders, nl _____

23a) Hoe leer je het gemakkelijkst?

☐ vaak overlezen

☐ opschrijven

☐ samenvatten

☐ vragen maken

☐ overhoren door ouders / broers / zussen

☐ anders, nl _____

24) Heb je thuis iemand die helpt bij je huiswerk?

_____

Voortgezet Onderwijs (optioneel)

25) Naar welk soort onderwijs zou je na groep 8 willen?

_____

26) Hoe denk je dit te bereiken in groep 8?

_____
_____

27) Hoe ga je het aanpakken?

_____
_____

28) Welke hulp denk je hierbij nodig te hebben?

_____
_____

29) Wat wil je nog bereiken in groep 8?

_____
_____

30) Weet je al wat je later graag wil worden? En zo ja, wat zou je willen worden?

_____
_____

Overige opmerkingen:

_____

_____

Vragenlijst reflecteren groep 4

Hieronder staan 12 zinnen over reflecteren op school. Reflecteren op school betekent over jezelf en je schoolwerk nadenken. Kruis per zin aan hoe je erover denkt: helemaal mee eens, mee eens, niet mee eens/ niet mee oneens, mee oneens, helemaal mee oneens. Het gaat er om dat je het antwoord geeft dat het beste bij je past. Jouw antwoord is altijd goed.

1. Ik weet wat het doel is van de les.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

2. Ik wil wat maken en weet welk materiaal ik erbij ga gebruiken.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

3. Ik weet wat van mij op eens dag verwacht wordt.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

4. Ik ga tijdens het werken na of het gaat zoals ik in gedachten had.

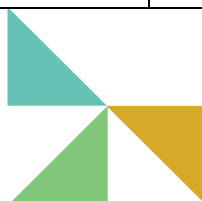
Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

5. Ik kan tijdens het werk om hulp vragen.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

6. Ik kan tijdens het werk een planning bijstellen als dat nodig is.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

7. Ik vraag om hulp als ik bij het nakijken zie dat ik veel fouten heb.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

8. Ik denk na over het uitvoeren van de taak en kan dit verwoorden.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

9. Ik kan mijn werk nakijken.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

10. Ik kan vertellen waarom het samen werken wel of niet goed ging.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

11. Ik kan vertellen wat ik moeilijk en makkelijk vindt.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

12. Ik kan leerpunten bedenken voor de volgende keer.

Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens

Bijlage 4: BIP model Dorpsschool

Hoe heb ik gewerkt?

Ik vond het werk makkelijk	😊😊😊😊😊
Ik was op tijd klaar	😊😊😊😊😊
Ik heb tijd gehad voor extra werk	😊😊😊😊😊
Ik heb ook "alles af" werk gedaan	😊😊😊😊😊
Ik heb goed samengewerkt	😊😊😊😊😊
Ik heb netjes en nauwkeurig gewerkt	😊😊😊😊😊
Ik vond het leuk	😊😊😊😊😊

Opmerkingen

Opmerkingen leerling :

Mijn doel: Waar ga je deze week extra je best voor doen om te laten slagen?.....

.....

Beschrijven (hoe ging het? Kijk naar je doel!.).....

.....

Ik (wat heb jij gedaan om ervoor te zorgen dat het lukte/niet lukte?.....|

.....

Plan (Hoe ga je het nu volgende week aanpakken?).....

.....

Opmerkingen leerkracht :

.....

.....

.....

Bijlage 5: Digitaal werkportfolio Kindcentrum Rivierenwijk

Plan van aanpak

- Dit is mijn doel:
- Plan van aanpak:

Zo goed kan ik dit nu al:

Op deze manier ga ik dit doel bereiken:

Deze mensen gaan mij helpen:

Ik wil dit graag leren, want...

Voor deze datum heb ik het doel bereikt:

Als ik dit straks kan, kun je dat zo zien:

Tussenevaluatie

Dit ging de afgelopen periode heel goed

Dit vond ik nog moeilijk

Ik heb dit soort hulp nodig

Zo gaat het met mijn

*I.f 1'rl! I
'\$??'J'-;!! 18
?g.JIJ .?.;-*

Deze afspraken hebben we

gemaakt

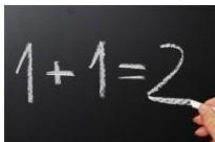

Eindevaluatie

Zo vond ik het werken aan het doel gaan

Dit vond ik makkelijk

Dit vond ik moeilijk

Dit heb ik geleerd

Ik geef mezelf nu dit cijfer

Zo ga ik er voor zorgen dat ik dit blijf kunnen

Bewijsstuk (bijv. foto, stuk tekst, filmfragment)

Dit heb ik geleerd

Zo heb ik dat geleerd

Ik heb gekozen voor dit bewijsstuk, want

Dit vindt mijn juf/meester ervan

Dit vindt een klasgenoot ervan

Dit vindt mijn vader/moeder ervan

Standaarddoelen

Werk gedrag:

- Ik plan mijn weektaak goed in en krijg het aan het eind van de week af.
- Ik geef vooraf en tijdens het werken aan of ik hulp nodig heb en vraag hier dan ook om.
- Ik werk .. minuten geconcentreerd aan een taak.
- Ik let tijdens de instructie goed op en stel vragen als ik iets niet begrijp.
- Ik laat zien dat ik heb nagedacht over wat ik nog moet leren en ga hier mee oefenen wanneer daar tijd voor is.

Sociaal gedrag:

- Ik werk met iedereen in de groep goed samen.
- Ik stap op kinderen af om te vragen om samen te werken of spelen.
- Ik vind in een ruzie een oplossing die voor iedereen prettig is.
- Ik houd goed rekening met hoe een ander zich voelt.
- Ik luister goed naar wat een ander vindt.

Bijlage 6: tijdpad onderzoek

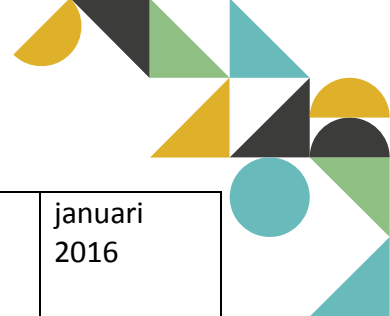
Tijdpad

Deelvraag	Type onderzoek	Waarom zo?	Wie?	Wanneer?
<i>Wat zijn effectieve reflectiegesprekken?</i>	Literatuuronderzoek	Vanuit reeds bestaand onderzoek krijgen we kaders waar een reflectiegesprek aan moet voldoen.	Marloes	April/mei 2015
<i>Draagt het BIP-model bij aan het reflectief vermogen van kinderen?</i>	Vragenlijst RTQ*	Bruikbaarheid vragenlijst checken op de Dorpsschool.	Muriël	April 2015 tot juli 2015
	Vragenlijst RTQ nulmeting	Nulmeting reflectief vermogen, voorafgaand aan een periode waarin leerlingen BIP gaan gebruiken	Muriël	September 2015
	Periode van inzet van het BIP model in de weektaak en bijbehorende reflectiegesprekken.	Om meetbaar te maken wat het effect is van het BIP-model	Muriël	September 2015-januari 2016
	Vragenlijst RTQ nameting	Nameting met dezelfde vragenlijst, om te kijken of het reflectief vermogen verbeterd is.	Muriël	Januari 2016
	Interview betrokken leerkrachten en leerlingen.	Bijhouden van ervaringen draagt bij aan de kwaliteit van het onderzoek.	Muriël	Februari 2016
<i>Draagt het vragenblad Heuvellaan bij aan het reflectief</i>	Vragenlijst RTQ	Bruikbaarheid vragenlijst checken op de Heuvellaan en de vragenlijst wordt aangepast	Sandra	April 2015 tot juli 2015

<i>vermogen van kinderen?</i>		voor de middenbouw.		
	Vragenlijst RTQ nulmeting	Nulmeting reflectief vermogen, voorafgaand aan een periode waarin leerlingen de vragenlijst Heuvellaan gaan gebruiken en hier reflectiegesprekken over voeren	Sandra	September 2015
	Voeren van reflectiegesprekken aan de hand van ingevulde vragenlijsten Heuvellaan door leerlingen.	Om het effect van de vragenlijsten en bijbehorende gesprekken meetbaar te maken.	Sandra	September 2015- januari 2016
	Vragenlijst RTQ nameting	Nameting met dezelfde vragenlijst, om te kijken of het reflectief vermogen verbeterd is.	Sandra	Januari 2016
	Interview betrokken leerkrachten en leerlingen.	Bijhouden van ervaringen draagt bij aan de kwaliteit van het onderzoek.	Sandra	Februari 2016
<i>Draagt het werkportfolio en het gesprek hierover bij aan het reflectief vermogen van kinderen?</i>	Vragenlijst RTQ	Bruikbaarheid vragenlijst checken op Kindcentrum Rivierenwijk	Bart	April 2015 tot juli 2015
	Vragenlijst RTQ nulmeting	Nulmeting reflectief vermogen, voorafgaand aan een periode waarin leerlingen werken met het werkportfolio en hier reflectiegesprekken over voeren	Bart	September 2015
	Periode van werken met een	Om het effect van de	Bart	September 2015-

	<i>werkportfolio met bijbehorende reflectiegesprekken.</i>	reflectiegesprekken aan de hand van het werkportfolio meetbaar te maken.		januari 2016
	<i>Vragenlijst RTQ nameting</i>	Nameting met dezelfde vragenlijst, om te kijken of het reflectief vermogen verbeterd is.	Bart	Januari 2016
	<i>Interview betrokken leerkrachten en leerlingen.</i>	Bijhouden van ervaringen draagt bij aan de kwaliteit van het onderzoek.	Bart	Februari 2016

Bijlage 7: interviewvragen

Vragen t.b.v. interview leerkracht

- Zie je groei bij de leerlingen sinds het voeren van reflectiegesprekken?
- Voldoet deze groei aan je verwachtingen?
- In hoeverre biedt de vragenlijst/het BIP model/het portfolio voldoende leidraad voor een reflectiegesprek?
- Wat zijn verbeterpunten m.b.t. het reflecteren n.a.v. de vragenlijst/ het BIP model/het portfolio?
- Hoe zouden deze verbeterpunten gerealiseerd kunnen worden?
- Wat zijn tops m.b.t. het reflecteren n.a.v. de vragenlijst/ het BIP model/het

portfolio? Vragen t.b.v. interview leerling:

- Hoe vind je het werken met..... (BIP model, vragenlijst, portfolio)
- Heb je het idee dat je met behulp van.....(BIP model, vragenlijst, portfolio) beter leert nadenken over je eigen leerproces?
- Vind je het nuttig dat je leert nadenken over je eigen leerproces?
- Zou je graag door willen gaan met het werken met....(BIP model, vragenlijst, portfolio) waarom wel/niet?

Bijlage 8: Samenvattingen interviews leerkrachten en leerlingen

Samenvatting resultaten interviews leerlingen Heuvellaanschool

Alle kinderen vinden het leuk om met de reflectievragenlijst te werken. Ze vinden het vooral leuk dat de vragen over zichzelf gaan en ze er geen cijfer voor krijgen. De matige leerlingen vinden het prettig dat ze kruisjes mogen zetten.

Alle kinderen vinden het nuttig dat ze leren nadenken over hun eigen leerproces. De kinderen die matig scoren, geven aan dat ze nu wel moeten nadenken over zichzelf. Dit deden ze voorheen nooit. De leerlingen die goed scoren op de reflectievragenlijst, vertellen dat ze er nog slimmer van worden, omdat ze door de gestelde vragen gedwongen worden over zichzelf na te denken.

Alle kinderen willen met deze vragenlijst doorgaan. Ze leren allemaal beter plannen, beter zelfstandig werken en vinden het leuk dat ze beter kunnen worden in reflecteren.

Samenvatting resultaten interview leerkracht Heuvellaan

De leerkracht geeft aan dat de kinderen de vragenlijst de tweede keer een stuk beter begrepen en makkelijker konden invullen. Woorden en zinnen begrepen ze veel beter. De kinderen die matig scoorden bleven wel achter op reflectie ten opzichte van de gemiddelde en goede leerlingen. Dit was vooral te merken tijdens het coachingsgesprek. Er vielen veel stiltes en de leerlingen wisten niet zo goed wat ze moesten zeggen. Op school wordt er nu nog niet structureel gewerkt met reflectiegesprekken. De leerkrachten van groep 3 tot en met 8 zijn wel begonnen om de rapportgesprekken samen met de kinderen en ouders te bespreken.

Een eerste start is er. Na de zomervakantie zullen de ik-doelen uit de vragenlijst met het team besproken worden. De leerkrachten reageren allemaal positief op de reflectievragenlijst. Vooral de ik-doelen spreken aan, doordat ze nu gedwongen worden na te denken over hun eigen leerproces. De vragen zijn daarbij op dusdanig niveau, dat de leerlingen ze zelf kunnen beantwoorden.

Het is belangrijk dat de leerkrachten zelf goede vragen kunnen stellen om de reflectie bij kinderen te activeren. Dit zou gerealiseerd kunnen worden door scholing of een lijst met vragen die je als leerkracht kunt stellen.

De reflectievragenlijst wordt als positief ervaren, omdat de kinderen gestimuleerd worden over zichzelf na te denken. De kinderen vinden het fijn dat er naar hen geluisterd wordt. Er wordt echt over het kind zelf gepraat en de leerling mag ook zelf meepraten.

Samenvatting resultaten interviews leerlingen Dorpsschool Bathmen

De meeste kinderen vinden het niet leuk om met het BIP-model te werken. De kinderen die moeite hebben met reflecteren, vinden het lastig, vooral om het doel te bedenken. Ook vinden ze het moeilijk om antwoord te geven op de open vragen van het BIP-model. Een leerling die goed kan reflecteren, zegt dat ze het saai vindt en dat het veel tijd kost. Een andere leerling die goed kan reflecteren vindt het fijn. Ze zegt dat je meer inzicht hebt in wat je hebt gedaan. Ook zegt ze, dat het een manier is om de meester te vertellen wat ze nog lastig vindt. Hij kan haar dan helpen.

De kinderen die reflecteren lastig vinden, denken dat ze met behulp van BIP niet of een beetje beter leren nadenken over hun eigen leerproces. Zij vinden reflecteren ook niet nuttig. De kinderen die wel goed kunnen reflecteren, denken dat je er wel veel van leert en zij vinden het wel nuttig om over zichzelf na te denken.

Meerdere leerlingen hebben aangegeven, dat ze gedurende de week niet meer aan hun doel denken. Pas op het moment dat het BIP-model ingevuld moet worden, gaan ze erover nadenken en vullen ze in hoe het gegaan is.

Vier kinderen willen niet doorgaan met BIP, één leerling wel.

Het blijkt, dat kinderen die verbaal sterk zijn en een grote woordenschat hebben ook beter kunnen reflecteren. Deze kinderen hebben ook een hoger resultaat behaald op CITO woordenschat.

Samenvatting resultaten interview leerkracht Dorpsschool Bathmen

De leerkracht zegt, dat hij zeker groei ziet in de mate van reflecteren bij de kinderen. Hij zegt dat, doordat ze van te voren hun doel opschrijven, ze beter nadenken over het behalen van dit doel. De doelen die de kinderen bedenken zijn vooral de taakbrief afkrijgen en beter concentreren, maar ook beter nakijken, netter schrijven etc.

De leerkracht had van te voren niet verwacht dat het reflecteren met het BIP-model zou werken, maar hij zegt dat het wel degelijk goed werkt. Door het BIP-model blijven ze kritisch nadenken en beter werken aan hun doel.

Hij geeft aan dat het goed zou zijn om iets meer schrijfruimte te geven, vooral bij het IK-deel. Daarnaast zegt hij dat het misschien goed is om halverwege de week de kinderen nog even te wijzen op hun leerdoel, zodat ze gericht eraan blijven werken.

Wat de leerkracht vooral goed vindt, is dat er met behulp van het BIP-model meer diepgang is bij het nadenken over zichzelf. De kinderen geven geen korte antwoorden meer, maar worden min of meer gestimuleerd om dieper op hun leerdoel en voortgang in te gaan. Bovendien is het BIP model een mooi aanknopingspunt voor een gesprekje met kinderen. Hij geeft aan meer inzicht te hebben in het leerproces van de kinderen.

Samenvatting resultaten interviews leerlingen Kindcentrum Rivierenwijk

De meeste leerlingen vinden het werken met het portfolio leuk. Ze vinden dat het er leuk

uit-ziet en vinden het handig dat het in OneNote staat en dus altijd bereikbaar is. Het valt op dat de zwakkere leerlingen het minder leuk vinden om met het portfolio te werken. Zij geven

aan het moeilijk te vinden om zelf te bedenken waar ze aan moeten werken. Zij hebben dus meer begeleiding nodig met het invullen van het plan van aanpak. Aan alleen “standaarddoelen” waar ze uit kunnen kiezen, hebben ze niet genoeg.

De meeste leerlingen geven aan veel geleerd te hebben van het werken in het portfolio. Ze geven aan dat ze beter nadenken over hun leerhouding en? gedrag. Alle leerlingen geven aan dit nuttig te vinden. De leerlingen die hebben aangegeven dat ze het leuk vinden om te werken met het portfolio, gaan hier graag mee door. De leerlingen die het niet leuk vonden en moeilijk, gaan er liever niet mee door.

Daarnaast kwam het naar voren dat leerlingen vooral nadenken over hun persoonlijk doel op het moment dat ze daadwerkelijk in het portfolio werken. Het lijkt dus van groot belang dat er zeer regelmatig (eventueel op een vast moment) naar het portfolio wordt gekeken en dat deze wordt bijgewerkt. Als dit niet gebeurt, is de kans groot dat de leerling het doel vergeet en er dus ook niet bewust mee bezig is.

Samenvatting resultaten interview leerkracht Kindcentrum Rivierenwijk

De leerkracht geeft aan dat er veel groei te zien is bij meerdere leerlingen. De cognitieve capaciteit van de leerlingen lijkt hier niet direct een verband mee te hebben, hoewel de hele zwakke leerling (PrO-uitstroom) minder groei laat zien dan de gemiddelde of sterke leerling. De leerkracht geeft verder aan verbaasd te zijn over de groei bij sommige leerlingen.

Het portfolio wordt ervaren als een prettig middel om met leerlingen in gesprek te gaan. De standaarddoelen waar leerlingen uit kunnen kiezen, zijn een goed hulpmiddel. Wel komt hier ook weer naar voren dat het van belang is om een vast moment in te plannen waarop leerlingen met het portfolio aan het werk gaan.

Bijlage 9: Analyse voormeting en nameting

De nulmeting is uitgevoerd in de drie onderzoeksgroepen. Te weten:

- Groep 4 van De Heuvellaan in Apeldoorn
- Groep 6 van De dorpsschool in Bathmen
- Groep 8 van Kindcentrum Rivierenwijk

Er is op dit moment één genormeerde vragenlijst die reflectief denken beoogt te meten; de Reflective Thinking Questionnaire (RTQ), Kember et al. (2000). Deze is aangepast en gebruikt als nulmeting en als nameting. (Zie bijlage 1). De vragenlijst is aan de leerlingen voorgelegd en zij hebben bij elke stelling aangegeven in welke mate ze het er mee eens zijn:

1. Helemaal mee eens
2. Mee eens
3. Niet mee eens / niet mee oneens
4. Mee oneens
5. Helemaal mee oneens

Bij het analyseren van deze nulmeting zijn de stellingen verdeeld in vijf categorieën:

1. Reflectie (vraag 1 tot en met 4)
2. Kritische reflectie (vraag 5 tot en met 8)
3. Ik doelen vooraf (vraag 9 tot en met 11)
4. Ik doelen tijdens (vraag 12 tot en met 16)
5. Ik doelen na (vraag 17 tot en met 20)

52

Vraag 1 t/m 4 gaan over reflectie.

Vraag 5 t/m 8 gaan over kritische reflectie. (uit RTQ omschrijving)

De ik doelen van de vragen 9 t/m 20 zijn ik doelen van het Dalton onderwijs, waarbij we kinderen voor, tijdens en na het werken vragen hoe zij reflecteren.

Uiteindelijk gaat het om de
vraag:

In hoeverre dragen reflectiegesprekken bij aan het vergroten van het reflectief vermogen van leerlingen?

Totaal N = 51	Gemiddelde score	Standaarddeviatie (afwijking van het gemiddelde) Hoe groter dit getal, hoe groter de afwijking van het gemiddelde (spreiding)		
Reflectie	2.6	0.76		
Kritische reflectie	2.6	0.86		
Ik doelen vooraf	2.3	0.76		
Ik doelen tijdens	2.7	0.72		
Ik doelen na	2.3	0.82		

- Voor de totale groep liggen de antwoorden gemiddeld op mee eens en niet mee eens / niet mee oneens.
- Het gemiddelde antwoord bij de ik doelen vooraf en de ik doelen na zitten het meest richting mee eens.
- Het gemiddelde antwoord bij de reflectie, de kritische reflectie en de ik doelen tijdens neigen meer naar niet mee eens / niet mee oneens.
- Er is sprake van spreiding van de antwoorden, maar die is voor de totale groep kleiner dan voor de groepen afzonderlijk.

Groep 4 N = 13	Gemiddelde score	Standaarddeviatie (afwijking van het gemiddelde) Hoe groter dit getal, hoe groter de afwijking van het gemiddelde (spreiding)		
Reflectie	2.5	1.10		
Kritische reflectie	2.8	1.13		
Ik doelen vooraf	1.8	0.99		
Ik doelen tijdens	2.7	1.14		
Ik doelen na	2.5	1.25		

- De afwijking van het gemiddelde is, vergeleken met groep 6 en 8, bij groep 4 het grootst. De leerlingen hebben hier dus een grote variatie aan antwoorden ingevuld. We nemen aan dat het taalgebruik van de RTQ vragenlijst voor groep 4 een te hoog niveau heeft.
- Bij de reflectie en de ik doelen na ligt het gemiddelde antwoord tussen mee eens en niet mee eens / niet mee oneens
- Bij de kritische reflectie en de ik doelen tijdens neigt het gemiddelde antwoord naar niet mee eens / niet mee oneens. De kinderen hebben hier dus geen duidelijk antwoord op
-

- De ik doelen vooraf geven een gemiddeld antwoord dat neigt naar mee eens
- De afwijking van het gemiddelde is het kleinst bij de ik doelen vooraf. Bij de ik doelen na variëren de antwoorden het meest.

Groep 6 N =	Gemiddelde score	Standaarddeviatie (afwijking van het gemiddelde) Hoe groter dit getal, hoe groter de afwijking van het gemiddelde (spreiding)		
Reflectie	2.9	0.60		
Kritische reflectie	2.8	0.75		
Ik doelen vooraf	2.7	0.55		
Ik doelen tijdens	2.7	0.52		
Ik doelen na	2.1	0.59		

- Van de vijf categorieën krijgen er vier een gemiddeld antwoord dat neigt naar niet mee eens / niet mee oneens. Dit geldt niet voor de categorie ik doelen na.
- De spreiding van de antwoorden in de categorieën ik doelen vooraf en ik doelen tijdens variëren het minst.

Groep 8 N =	Gemiddelde score	Standaarddeviatie (afwijking van het gemiddelde) Hoe groter dit getal, hoe groter de afwijking van het gemiddelde (spreiding)		
Reflectie	2.2	0.42		
Kritische reflectie	2.2	0.62		
Ik doelen vooraf	2.2	0.53		
Ik doelen tijdens	2.6	0.53		
Ik doelen na	2.5	0.62		

- Bij de categorieën reflectie, kritische reflectie en ik doelen vooraf neigt het gemiddelde antwoord naar mee eens.
- Bij de categorie reflectie is de spreiding van de antwoorden ook nog eens het laagst.
- De spreiding van de antwoorden is bij de kritische reflectie en de ik doelen na het grootst.

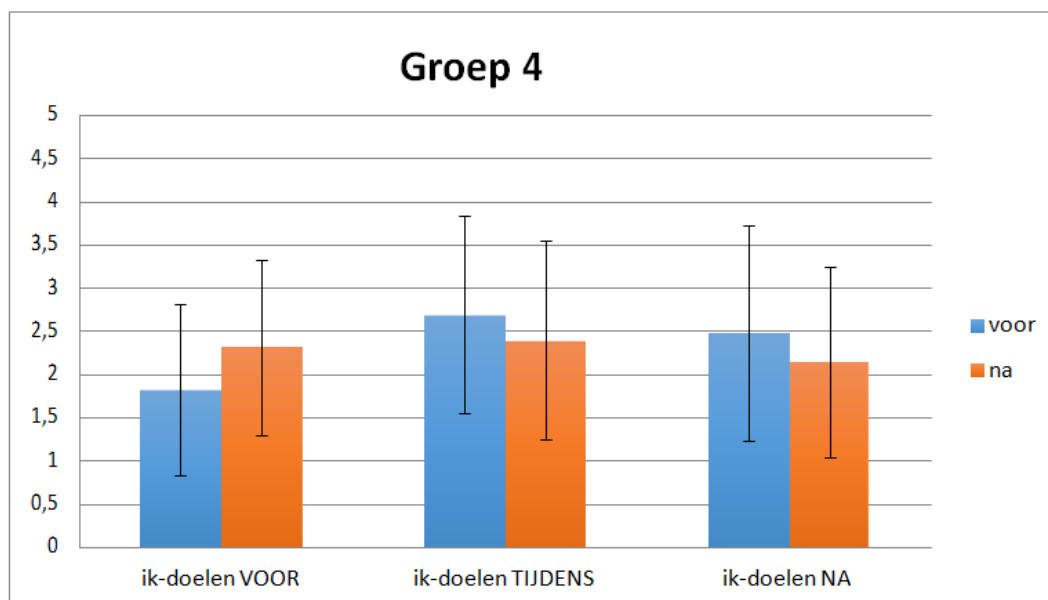

- De gemiddelde antwoorden van de ik doelen tijdens en de ik doelen na ligt tussen de mee eens en de niet mee eens / niet mee oneens.

Wanneer we de groepen met elkaar vergelijken valt het volgende op:

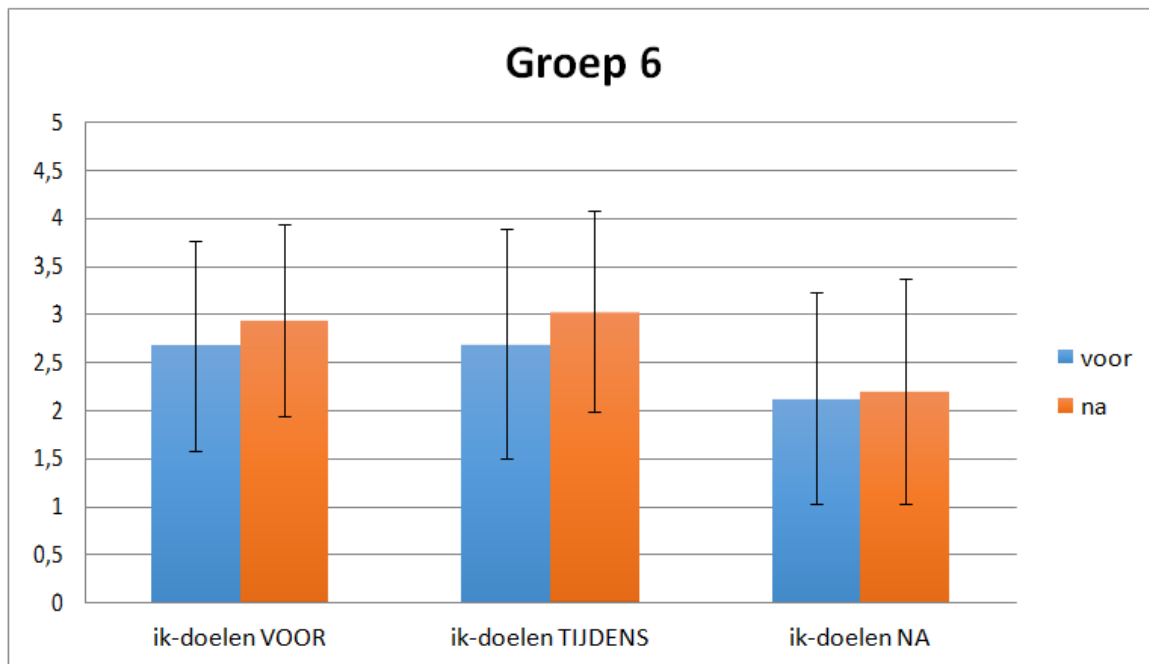
- De spreiding van de antwoorden is het grootst in groep 4.
- Het gemiddelde ligt in alle groepen rond de mee eens, niet mee eens / niet mee oneens. In groep 8 neigt het gemiddelde van de antwoorden bij 3 van de 5 categorieën naar mee eens.
- Uit de Kruskal-Wallis test blijkt dat het verschil tussen de groepen significant is bij de categorieën reflectie en ik doelen vooraf. Significant betekent dat het onaannemelijk lijkt dat het effect of de correlatie op toeval berust.
- Mann-Whitney Toets kijkt naar welke groepen exact van elkaar verschillen op de schalen reflectie en ik-doelen vooraf. Hier komt uit dat voor beide categorieën groep 6 hoger scoort dan de groepen 4 en 8.

In groep 4 is geen significant verschil te zien bij de voor- en nameting. De ik-doelvragen, tijdens 'en 'na', waarden de kinderen beter. De spreiding sec is wat breder bij de ik-doelen 'voor'. Uit het interview is gebleken dat 4 van de 5 kinderen nu pas begrijpen wat er in de vragenlijst staat.

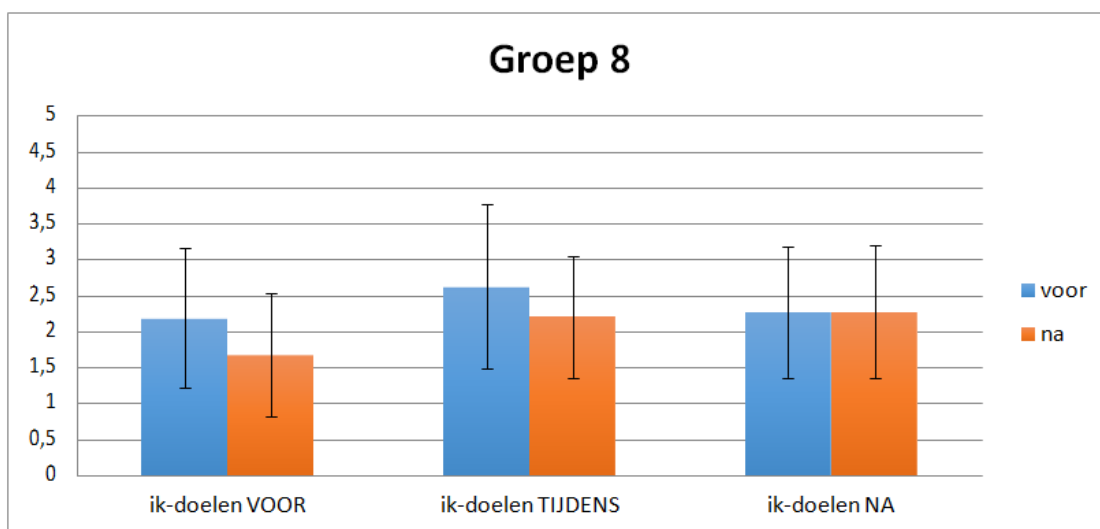

In groep 6 is geen significant verschil te zien bij de voor- en nameting. Alle ik-doelvragen, 'voor' tijdens 'en 'na', waarden de kinderen in de nameting slechter.

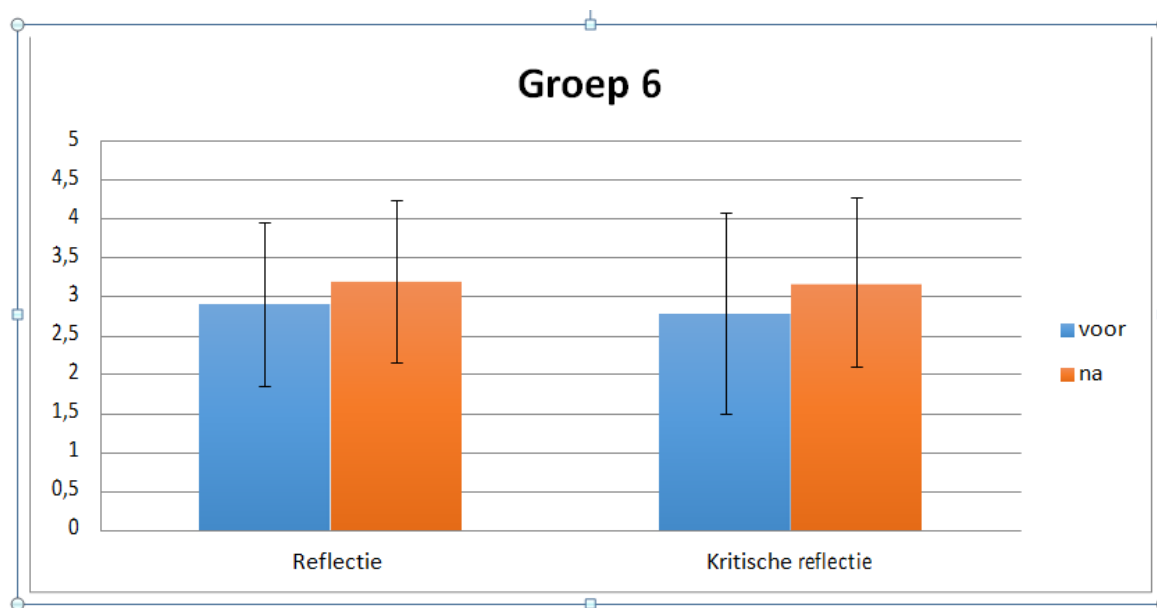
In groep 8 is geen significant verschil te zien bij de voor- en nameting. Alle ik-doelvragen, 'voor' tijdens 'en 'na', waarden de kinderen in de nameting beter.

56

In groep 6 is geen significant verschil te zien bij de voor- en nameting. Alle RTQ-vragen waarden de kinderen in de nameting slechter.

In groep 8 is geen significant verschil te zien bij de voor- en nameting. Alle RTQ-vragen waarden de kinderen in de nameting beter.

